

Landslakken verzamelen in het dal van de Viroin
(Belgische Ardennen, Namur)

Fig. 1. Rotspartij bij Nismes. Foto Tello Neckheim.

C.M. (Tello) Neckheim

Summary

Terrestrial snails were collected during a short stay in the Val de Viroin in the Belgian Ardennes in April 2016. The results of that collecting trip are presented and where possible compared to finds from earlier trips performed in the early eighties and nineties of the previous century.

Inleiding

Een lang weekend in de Belgische Ardennen in april 2016 gaf mij de gelegenheid om een aantal door mij in het verleden bezochte vindplaatsen van landslakken in het dal van de Viroin opnieuw te bezoeken. Maar dit keer werden ook voor mij nieuwe plaatsen in het dal onderzocht op de aanwezigheid van landslakken. In dit artikel wordt een lijst gegeven van de soorten die op de door mij bezochte plaatsen werden gevonden en worden de vondsten, waar dat kon, vergeleken met historische data uit mijn eigen collectie.

Het Viroin-dal

Het Viroin-dal ligt in de Belgische Ardennen in een kalkrijke omgeving. Het gebied is populair bij natuurvorsers en malacologen (Vereycken, 1963; Poppe, 1977; Delescaille *et al.*, 1991). De bodem bestaat er voornamelijk uit kalkrijke steen, maar de beboste hellingen hebben een wat zuurdere bodem dan de kale of grazige hellingen. Vrijwel alle 'vlakke delen' van het dal zijn in gebruik genomen als akkers of worden beweide met scha-

pen. Alleen randen van akkers, rotspartijen en rivieroeveren zijn nog in een tamelijk ongerepte staat. Vooral karstverschijnselen geven de indruk dat je je in een ongerepte omgeving waant. Karsten zijn onder invloed van stromend water ingestorte kalksteenrotsen waarbij de rotsstructuur nog duidelijk te zien is. Deze structuren in het landschap zijn belangrijke refugia voor zeldzame planten- en diersoorten (zoals bijvoorbeeld warmte-minnende slakken) die kunnen overleven op deze kalkrijke plaatsen met sterk wisselende vochtigheid en temperatuur.

Ik heb het gebied in 1982 twee maal bezocht, de eerste keer met een kamp van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV), en daarna nog een keer in 1984. Later ben ik er in 1990, 1992 en 1994 terug geweest (Neckheim, 1992, 1993 en 1994). In april 2016 heb ik het gebied wederom bezocht en er landslakken verzameld. Opvallend in de jaren '80 en '90 was de aanwezigheid van vele soorten orchideeën en bijzondere planten, maar ook het mooie landschap met rotspartijen, stromende beken en natuurlijk uitzienende bospartijen. De omge-

Fig. 2. Geplooide clausilia *Macrogastra plicatula* van Frasnes. Foto Tello Neckheim.

Fig. 3. Zwarte weglak *Arion hortensis*. Foto Tello Neckheim.

ving lijkt vrijwel onveranderd gebleven. Maar ik heb gelezen dat de orchideeënweiden, die destijds werden begraasd door schapen, lange tijd onbeheerd zijn gebleven waardoor de vegetatie meer verruigd is. Het is de bedoeling dat de orchideeënrijke veldjes weer begraasd gaan worden door Mergellandschapen, zoals in Zuid-Limburg op de Bemelerberg, om de 'natuurlijke' successie tegen te gaan. Dat om te voorkomen dat de successie ertoe leidt dat het hele gebied bos wordt en dat daarmee zeldzame soorten planten en dieren verdwijnen.

Vindplaatsen

A: België (Namen), Olloy sur Viroin, Rue Autre Côté de l'Eau - 50°04'34.6"N 4°34'51.9"E

Deze vindplaats betreft het talud onder het treinviaduct waar onder het einde van het pad uitloopt in de rivier de Viroin. Uiteindelijk gaat de – inmiddels toeristische – treinverbinding via een brug over de Viroin en via een tunnel de heuvel door.

Het monster betreft aanspoelsel van de Viroin gemengd met strooisel dat ter plekke onder het viaduct lag. Deze plek is aan het einde van een doodlopende onverharde weg naar het weiland, die langs de steengroef loopt. In 1990 heb ik op dezelfde plaats ook strooisel verzameld.

B: België (Namen), Olloy sur Viroin, Rue Autre Côté de l'Eau - 50°04'32.5"N 4°35'18.7"E

Langs het onverharde pad vanuit het dorp naar de steengroef is de glooiing naar boven voornamelijk begroeid met sparren. Op een enkele plaats langs het pad voor de steengroef staan wat kleine groepjes loofbomen zoals Zomereik *Quercus robur*. In 1982 heb ik daar vers lege huisjes van de Grote torenslak *Ena montana* verzameld. Tijdens mijn huidige bezoek heb ik de soort niet kunnen vinden. Eerdere bezoeken aan deze plek hebben die soort ook niet opgeleverd.

C: België (Namen), Nismes, Rue Roche Nanette - 50°04'05.8"N 4°33'05.1"E

Als je vanaf de doorgaande weg N99 afslaat naar Nismes via de rue Saint-Joseph kun je niet anders dan langs deze rotspartij

Fig. 4. Donkere weglak *Arion distinctus*. Foto Tello Neckheim.

gaan (fig. 1). De rots is eenvoudig op te rijden via een smal paadje dat naar een parkeerplaats leidt. Onder en op de rotsen is een monster van strooisel genomen op droge en vochtige plekken en er werden enkele levende slakken gefotografeerd. Deze plek had ik tijdens eerdere bezoeken in het verleden niet bemonsterd.

D: België (Namen), Frasnes, Rue des Carrières - 50°04'43.9"N 4°30'20.3"E

Dit is voor mij ook een nieuwe vindplaats en betreft een natuurlijk uitzijnde rotswand aan de rand van een grote afgraving en een soort speelparkje. Onder aan de rotswallen is strooisel verzameld.

E: België (Namen), Chimay, La Rampe - 50°02'55.4"N 4°18'42.7"E

Onderaan een stukje natuurlijke rotswand onder kasteel Chimay werd strooisel verzameld en op het oog gezocht. Opvallend waren hier verse lege huisjes van de Grote kartuizerslak *Monacha cantiana*. Die had ik hier niet verwacht.

F: België (Namen), Mariembourg (Couvin), Hameau de Géron-

Tabel 1. Mollusca verzameld in april 2016. Vindplaatsen A: Olloy sur Viroin, Rue Autre Côté de l'Eau, treinviaaduct; B: Olloy sur Viroin, Rue Autre Côté de l'Eau, steengroeve; C: Nismes, Rue Roche Nanette; D: Frasnes, Rue des Carrières; E: Chimay, La Rampe; F: Mariembourg (Couvain), Hameau de Géronsart

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Vindplaats >	A	B	C	D	E	F
Landslakken								
Korenkorrelslak	<i>Abida secale</i> (Draparnaud, 1801)				3 oud			
Stekelslakje	<i>Acantinula aculeata</i> (Müller, 1774)		1 vers		7 vers	1 oud		
Gegroefde naaldslak	<i>Acicula fusca</i> (Montagu, 1803)		4 vers					
Kleine blinkslak	<i>Aegopinella pura</i> (Alder, 1830)	3 juv. vers				9 vers		1 levend
Bruine blinkslak	<i>Aegopinella nitidula</i> (Draparnaud, 1805)	5 vers				1 oud	2 vers	
Grote clausilia	<i>Alinda biplicata</i> (Montagu, 1803)					11 vers	> 10 lev.	> 10 lev.
Donkere wegsak	<i>Arion (Kobeltia) distinctus</i> (Mabille, 1868) (fig. 3)							1 levend
Zwarte wegsak	<i>Arion (Kobeltia) hortensis</i> A. Férussac, 1819 (fig. 4)				1 levend	3 levend		
Rode wegsak	<i>Arion rufus</i> (Linnaeus, 1758)							1 levend
Getande agaathoren	<i>Azece goodalli</i> (A. Férussac, 1821)	4 oud						
Plompe dwergslak	<i>Carychium minimum</i> Müller, 1774	3 vers						
Slanke dwergslak	<i>Carychium tridentatum</i> (Risso, 1826)	30 vers			35 vers	1 vers	7 vers	
Blindslak	<i>Cecilioides acicula</i> (Müller, 1774)	1 vers			1 vers			
Witgerande tuinslak	<i>Cepaea hortensis</i> (Müller, 1774)	1 vers						
Zwartgerande tuinslak	<i>Cepaea nemoralis</i> (Linnaeus, 1758)					1 vers	2 vers	2 vers
Haverkorrelslak	<i>Chondrina avenacea</i> (Bruguière, 1792)					1+4 frag.		
Vale clausilia	<i>Clausilia bidentata</i> (Ström, 1765)	9 vers	2 levend	1 vers	2 oud			1 levend
Kleine clausilia	<i>Clausilia rugosa parvula</i> (A. Férussac, 1807)	8 oud	4 levend	19 vers	30 vers	10 vers		
Glanzende agaathoren	<i>Cochlicopa lubrica</i> (Müller, 1774)	17 vers				5 vers	8 vers	
Gladde clausilia	<i>Cochlodina laminata</i> (Montagu, 1803)		10 levend	2 juv oud				
Tandloze korfsak	<i>Columella edentula</i> (Draparnaud, 1801)	1 fragment				3 vers		
Boerenknoopje	<i>Discus rotundatus</i> (Müller, 1774)	> 50 vers	3 levend			18 vers	4 vers	
Gladde tolsak	<i>Euconulus fulvus</i> (Müller, 1774)			3 juv vers				
Opgerolde tandslak	<i>Helicodonta obvoluta</i> (Müller, 1774)	4 juv.	2 vers	1 levend				
Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i> Linnaeus, 1758			1 levend		Levend		
Gekielde loofslak	<i>Hygromia cinctella</i> (Draparnaud, 1801)	1 fragment						
Genaveld tonnetje	<i>Lauria cylindracea</i> (Da Costa, 1788)	1 vers				60 vers		
Geplooide clausilia	<i>Macrogastra plicatula</i> (Draparnaud, 1801)					10 vers		
Gekielde clausilia	<i>Macrogastra rolfii</i> (Turton, 1831)	5 vers						
Donkere torenslak	<i>Merdigera obscura</i> (Müller, 1774)	1 vers	3 levend	7 oud	2 fragm.	topje vers		
Grote kartuizerslak	<i>Monacha cantiana</i> (Montagu, 1803)					5 vers		
Bos-loofslak	<i>Monachoides incarnatus</i> (Müller, 1774)	3 vers	2 vers	1 vers	1 vers			
Look-glansslak	<i>Oxychilus alliarius</i> (J.S. Miller, 1822)			1 oud				
Kelder glansslak	<i>Oxychilus cellarius</i> (Müller, 1774)					2 vers		
Grote glansslak	<i>Oxychilus draparnaudi</i> (Beck, 1837)	4 juv. vers			1 vers	3 vers	2 vers	
Zwitserse glansslak	<i>Oxychilus navarricus helveticus</i> (Blum, 1881)					3 vers		
Grote glasslak	<i>Phenacolinax major</i> (A. Férussac, 1807)				1 oud	1+1 juv.	3 vers	
Geruite rondmondhoren	<i>Pomatias elegans</i> (Müller, 1774) (fig. 5)		10 vers	5 vers				
Dwergpuntje	<i>Punctum pygmaeum</i> (Draparnaud, 1801)	3 vers			2 oud	1 oud		
Mostonnetje	<i>Pupilla muscorum</i> (Linnaeus, 1758)	1 oud			90 vers	1+1 juv.		
Donkerbruin rotstolletje	<i>Pyramidella pusilla</i> (Vallot, 1801)				2 vers	25 vers		
Vaatjesslak	<i>Sphyradium doliolum</i> (Bruguière, 1792) (fig. 6)	7 oud				1 vers		
Barnsteenslak	<i>Succinea putris</i> (Linnaeus, 1758)					10 j. vers		
Haarslak	<i>Trochulus hispidus</i> (Linnaeus, 1758)	20 vers			2 vers	50 vers	1 vers	10 levend
Cilindrische korfsak	<i>Truncatellina cylindrica</i> (A. Férussac, 1807)				14 vers			
Scheve jachthorensak	<i>Vallonia excentrica</i> (Sterki, 1893)	2 vers			50 vers	5 vers		
Geribde jachthorensak	<i>Vallonia costata</i> (Müller, 1774)	4 vers				3 vers	1 vers	
Kleine korfsak	<i>Vertigo pusilla</i> Müller, 1774	6 vers			4 vers			
Dwerg-korfsak	<i>Vertigo pygmaea</i> (Draparnaud, 1801)	7 vers			40 vers			
Kleine kristalslak	<i>Vitrea contracta</i> (Westerlund, 1871)	2 + juv. vers			17 vers	3 oud	7 vers	
Grote kristalslak	<i>Vitrea crystallina</i> (Müller, 1774)	2 vers						
Doorschijnende glasslak	<i>Vitrina pellucida</i> (Müller, 1774)	1 juv. vers				1+2 juv.	3 vers	
Zoetwatermollusken								
Draaikolk-schijfhoren	<i>Anisus vortex</i> (Linnaeus, 1758)		3 oud					
Riempje	<i>Bathymorphus contortus</i> (Linnaeus, 1758)		2 oud					
Grote diepslak	<i>Bythinia tentaculata</i> (Linnaeus, 1758)		1 oud					
Leverbotslak	<i>Galba truncatula</i> (Müller, 1774)	1 topje oud						
Grote poelslak	<i>Lymnaea stagnalis</i> (Linnaeus, 1758)	1 juv.						
Erwtmossel, onbekend	<i>Pisidium spec.</i>	3 db. Juv.						
Doffe erwtmossel	<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791)	1 db vers						
Gewone schaalhoren	<i>Sphaerium corneum</i> (Linnaeus, 1758)	2 db juv.						

Fig. 5. Geruite rondmondhoren *Pomatias elegans*. Foto Tello Neckheim.

sart - 50°06'00.0"N 4°29'26.9"E

In de wild aandoende tuin van de boerderij Les Gites de la Brouffe. Hier werd op het oog gezocht naar landslakken onder houtjes, stenen en bladeren.

Bijzonderheden

Het Viroindal is rijk aan landslakken, tot nu toe heb ik er 62 soorten landslakken (waaronder drie soorten naaktslakken) verzameld. Ik denk dat er nog meer en mogelijk heel zeldzame soorten moeten kunnen voorkomen, zoals *Helicella geyeri*.

Een leuke soort is de Geplooid clausilia *Macrogastra plicatula* (fig. 2). Deze clausilia komt niet in Nederland voor maar wel in België. Bij Frasnes werden onder de rotswand enkele verse lege huisjes verzameld.

De Grote torenslak kon niet verzameld worden. Ik heb speciaal naar deze soort gezocht en haar alleen in 1982 (vijf verse lege huisjes bij Olloy sur Viroin) en in aanspoelsel langs de Viroin in 1990 (één exemplaar plus twee topjes) kunnen vinden.

Uit deze streek is ook de Getande agaathoren *Azeca goodalli* bekend, een liefhebber van natte habitats. Alleen in aanspoelsel van de Viroin werden 4 oude huisjes aangetroffen. In 1990 werden uit aanspoelsel zes huisjes verzameld waarvan twee vrij vers. Ik kan niet verklaren waarom de Grote torenslak en de Getande agaathoren in 2016 niet, of niet als verse lege huisjes zijn gevonden. Mogelijk heb ik niet op de juiste plaatsen gezocht; of zijn de soorten zeldzamer aan het worden?

Jammer was dat de steengroeve bij Olloy sur Viroin in bedrijf was. Tijdens mijn vorige bezoeken kon ik daar *Candidula* soorten en huisjes van de Haverkorrelslak *Chondrina avenacea* zeer vers verzamelen. Nu was de steengroeve niet toegankelijk, maar zag het er ook uit als een ravage.

Een fragment van de Gekielde loofslak *Hygromia cinctella* werd aangetroffen in het aanspoelselmonster langs de Viroin. Deze slak verovert België waarschijnlijk net zoals Nederland (Jacobs & Hansen, 2009).

Ook nu weer werd in het aanspoelsel bij Olloy sur Viroin de Ge-groefde naaldslak *Acicula fusca* verzameld, deze keer vier redelijk verse lege huisjes. Deze kleine soort is toch wel zeldzaam

Fig. 6. Vaatjesslak *Sphyradium doliolum*. Foto Tello Neckheim.

in België. In 1990 vond ik een juveniel vers leeg schelpje in het aanspoelsel.

Verantwoording namen

Voor de nieuwste naamgeving heb ik gebruik gemaakt van De Bruyne *et al.* (2015).

Dankwoord

Gerard Majoor wordt bedankt voor verbeteringen in de tekst en de tabel.

Geraadpleegde bronnen

- DE BRUYNE, R.H., F.A. PERK, H. DEKKER & I. VAN LENTE, 2015. Pluimdragers en slijkgapers: Nederlandse namen voor onze weekdieren. Herziene systematische naamlijst met etymologie – Nederlandse Malacologische Vereniging/Stichting ANEMOON, Leiden/Lisse
- DELESCAILLE, L.-M., K. HOFMANS & L. WOUÉ, L., 1991. Les mollusques terrestres. In: les réserves naturelles du Viroin. Trente années d'action d'Ardenne et Gaume dans la vallée du Virion. – Parcs Nationaux: Bulletin trimestriel de l'Association Ardenne et Gaume 46(1/2): 24-26.
- JACOBS, F. & M. HANSEN, 2009. *Hygromia cinctella* (Draparnaud 1801) (Gastropoda: Hygromiidae): een nieuwe soort voor de Belgische fauna. – Gloria Maris 48(4-5): 125-128.
- NECKHEIM, C.M., 1992. Het Viroin-dal in België (Namur). – De Kreukel 28(8/9): 101-105.
- NECKHEIM, C.M., 1993. Het Viroin-dal in België (Namur) II. – De Kreukel 29(1): 3-9.
- NECKHEIM, C.M., 1994. Het Viroin-dal in België (Namur) III. – De Kreukel 30(2): 24.
- POPPE, G., 1977. Olloy-sur-Viroin. – Arion 10: 56-59.
- VEREYCKEN, E., 1963. Gasteropoden uit de streek van Nismes en Olloy. – Tijdschrift van de Belgische Vereniging der leraren in de Biologie, 9(3): 253-275.

Adres van de auteur
cmneckheim@kpnmail.nl